

УДК 351.83

А.Л. Шевцов

здобувач

Харківський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентіві України

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті розглянуто теоретичні підходи до визначення поняття “інформаційне забезпечення”, з’ясовано функції інформаційного забезпечення державного регулювання міграційних процесів та запропоновано напрями підвищення ефективності їх державного регулювання.

Ключові слова: міграція, міграційні процеси, державне регулювання, інформаційне забезпечення, інформаційна політика.

I. Вступ

Зростаюча роль інформаційного фактора характерна не тільки для міграційних процесів – це об’єктивна реальність нашого часу. У сучасному суспільстві інформація набуває значення основного капіталу. Сучасна соціальна система висуває все більш серйозні вимоги до існуючих інформаційних потоків. При прийнятті будь-якого рішення вже необхідно аналізувати у багато разів більше об’єктивної інформації. При цьому оперативність використання інформації підвищить ефективність управлінської діяльності. На сьогодні актуальним є завдання швидкого приросту інформаційно-освітнього потенціалу, тобто не інформації взагалі, а можливості використовувати достовірну інформацію на всіх стадіях прийняття рішень як у державному управлінні, так і в науці, у виробництві та побуті.

Створення оптимальної системи державного регулювання міграційними процесами є предметом наукових досліджень багатьох науковців. Ряд проблем впливу держави на міграційні процеси досліджено в працях таких дослідників, як О. Авен, Г. Атаманчук, В. Герасименко, Н. Кірілова, Є. Макаренко, Н. Малікова, І. Романов, Л. Реснянська, У. Умнова, Б. Юськів та ін. Віддаючи належне їх науковим напрацюванням з цієї проблематики, слід зауважити, що дослідження з інформаційного забезпечення державного регулювання міграційних процесів в Україні ще не мають координованого і системного характеру.

II. Постановка завдання

Мета статті – визначити функції інформаційного забезпечення державного регулювання міграційних процесів та розробити пропозиції щодо підвищення ефективності їх державного регулювання.

III. Результати

Для реалізації завдань державного регулювання міграційних процесів важливе значення має інформаційне забезпечення. Як наголошує Г. Атаманчук, інформація є потужною силою управління свідомістю, поведінкою і діяльністю людей та їхніх структур. Вона свою справу робить і поза держав-

ним управлінням, а часто й на противагу йому. Треба вчитися запроваджувати і реалізовувати інформацію і в державному апараті [1].

Поняття “інформаційне забезпечення” в радянській і пострадянській науці та практиці активно використовувалося в рамках реалізації концепції автоматизованих систем управління і у зв’язку з комп’ютерною обробкою інформації [2; 3]. Виділення інформаційного забезпечення серед інших видів забезпечення автоматизованих систем управління – технічного, програмного, організаційного – давало змогу спеціально акцентувати увагу на особливостях забезпечення даними соціально-економічних процесів, які підлягали автоматизації чи комп’ютеризації.

На противагу цьому, у західній науці поняття “інформаційне забезпечення” спеціально не виділялося і не виділяється, про що свідчить відсутність аналогічного загальноприйнятого терміна. Найближчим до нього є поняття інформаційної підтримки (information support), яке, однак, не є самостійним, а виступає скоріше пересічним елементом менеджерських технологій, не обов’язково комп’ютеризованих. Однак це не означає, що інформаційним аспектам у західній науці і практиці приділяється менша увага.

Але чіткого й однозначного розуміння змісту інформаційного забезпечення на сьогодні не вироблено. Типовим прикладом може слугувати трактування інформаційного забезпечення в сучасному енциклопедичному Інтернет-словнику: 1) забезпечення фактичними даними управлінських структур; 2) використання інформаційних даних для автоматизованих систем управління; 3) використання інформації для забезпечення діяльності різних споживачів (організацій, учених, художників, письменників, журналістів тощо) [4].

Потрібно відзначити, що більшість дослідників навіть не намагаються дати визначення “інформаційне забезпечення”. Так, чимало авторів, зазначаючи в заголовку своїх матеріалів “інформаційне забезпечення”, у самому тексті підміняють його такими поняттями, як “інформація”, “методи опрацювання інформації”, “засоби масової інформації”, “преса” тощо. Таким чином, під інформаційним забезпеченням розуміють сукупність організаційно-технічних за-

ходів або дій, спрямованих на вироблення інформації, достатньої або необхідної для прийняття управлінських рішень, що звучує його лише до одного аспекту – організаційного [1; 3; 5]. У цьому виявляється певна проблема інформаційного забезпечення.

На думку Б. Юськіва, під інформаційним забезпеченням державної міграційної політики слід розуміти цілеспрямовану діяльність зацікавлених суб'єктів, пов'язану зі збором, фіксацією, обробкою, накопиченням, зберіганням і використанням відомостей, повідомлень, будь-яких інших даних, необхідних для повноцінного й ефективного функціонування цих суб'єктів з метою реалізації політики держави в галузі управління міграційними процесами. У конкретному випадку інформаційне забезпечення може реалізуватися у формі державної інформаційної політики з відповідного кола проблем [6, с. 258].

Насиченість і якість інформаційного простору в міграційній сфері суттєво визначається якістю інформаційної політики держави в цій сфері. Тому, враховуючи зростаюче значення інформації в сучасному суспільстві, яке часто називають інформаційним, обов'язковою умовою ефективного державного регулювання міграційних процесів стає відкрита й об'єктивна інформаційна політика в цій сфері. Інформаційну політику необхідно розглядати як систему цілеспрямованих комунікативно-інформаційних дій.

На нашу думку, інформаційною політикою у сфері державного регулювання міграційних процесів є діяльність держави щодо підтримання балансу між інформаційними потребами мігрантів, інших учасників міграційного процесу та можливостями різних джерел надання інформації. Сьогодні цей баланс явно порушений. Населення, що готується до переселення, вже бере участь у ньому і потребує повної, достовірної та своєчасної інформації про кінцевий пункт міграції та умов переміщення до нього. Разом з тим високоякісної інформації потребує сторона, яка приймає мігрантів.

Часом інформаційний простір суттєво сприяє прагненню людини до переселення. Потенційний мігрант може не мати високої мотивації до переїзду зі свого постійного місця проживання, але під впливом інформаційного фактора в нього може істотно посилитися потреба в переселенні. Під впливом ЗМІ, інформації, що передається друзями, родичами, знайомими, люди можуть приймати рішення про переїзд з так званих помилкових причин. Людина здатна виїхати з насидженого місця, боячись того, що "скоро тут буде дуже погано".

Державі поки не вдається створити умови, що сприяють формуванню об'єктивних, реалістичних інформаційних потоків у міграційній сфері. Інформаційні стереотипи, що створюються стихійною політикою ЗМІ, підсилюють соціально-психологічне напруження між мігрантами та населенням. Сучасна політика ЗМІ в основному показує образ мігранта як якогось небезпечного для "нормального" суспільства

суб'єкта, що потребує заборон або особливого контролю з боку правоохоронних органів.

Інформаційна політика української держави у сфері міграції зараз не має чітких обрисів. Поки ми спостерігаємо лише окремі фрагментарні дії зі створення умов для висвітлення тих чи інших уривків із загальної, постійно змінюваної міграційної картини.

Найбільш успішна, на наш погляд, модель інформаційної політики в регулюванні міграційних процесів, має бути спрямована на створення умов для отримання мігрантом повної картини можливостей переселення та постійного проживання в конкретному місці. Сьогодні одним із найважливіших напрямів інформаційної політики у сфері міграції мають стати житло і зайнятість. Необхідно, щоб будь-яка людина, що бажає змінити місце проживання, могла отримати оперативну інформацію про стан ринку житла і зайнятості в будь-якому регіоні країни. Найчастіше мігрант, уже прийнявши рішення про переселення, ще не уявляє, чим буде займатися на новому місці.

На думку російського соціолога І. Романова, інформаційне забезпечення міграційної політики має будуватися на таких принципах, як: достовірність інформації про особливості проживання на конкретній території; об'ємність і повнота інформації (висвітлення всіх позитивних і негативних особливостей території майбутнього заселення); доступність і відкритість інформаційних матеріалів у міграційній сфері; багаторівневість і багатоканальність інформаційної політики (відповідність стилю і змісту інформаційних матеріалів запитам різних соціальних груп; подача інформаційних матеріалів з використанням усього спектра каналів комунікації); врахування чинного законодавства в міграційній галузі [7, с. 27–28].

Як вказує І. Романов, інформаційне забезпечення міграційної політики виконує роз'яснювальну, інформативну та ідеологічно-пропагандистську функції [7, с. 30].

При науковому підході до реалізації роз'яснювальної функції мігранти та інші учасники міграційного процесу можуть одержати найбільш повне й адекватне уявлення про причини і наслідки міграційних процесів, про можливості найбільш успішної адаптації на новому місці тощо. Такий підхід дасть змогу багатьом мігрантам уникнути недоцільних переселень, легше адаптуватися на новому місці.

Роз'яснювальна функція також реалізується у сфері підготовки кадрів для органів державного регулювання міграційних процесів. Сьогодні сфера підготовки кадрів для системи державного регулювання міграції розвинута досить слабо і практично ще не склалася як повноцінний освітній інститут. При цьому потреба в кваліфікованих керівниках і виконавцях у сфері міграційної політики наростає разом з посиленням ролі міграції в соціально-економічному розвитку країни.

Розглядаючи функції інформаційної політики як частину державного регулювання мігра-

ційних процесів, ми виявляємо досить широкий спектр інформаційного впливу на міграцію.

Так, інформативна функція інформаційної політики спрямована на надання мігрантам довідкової, аналітичної інформації про умови й можливості переселення, проживання і зайнятості в конкретних територіях. На сьогодні виконання цієї функції не має системної основи, має епізодичний характер. В основному мігранти черпають інформацію з випадкових джерел, від своїх знайомих, друзів і близьких, з власних спостережень. З боку держави інформаційна допомога, до якої звертаються мігранти при переселенні, в основному зводиться до отримання правових знань стосовно умов переїзду, набуття громадянства або реєстрації на новому місці проживання. Інформацію про особливості проживання (географічні, соціально-економічні, культурні умови) і зайнятості в місці поселення мігранти, як правило, отримують самостійно через родичів, друзів і знайомих або через ЗМІ.

На нашу думку, найбільш успішна модель інформаційного забезпечення державного регулювання міграційних процесів має містити спеціальні джерела довідкового й аналітичного характеру, здатні надати мігранту без зайвих витрат чітку інформацію за рядом основних розділів: географічного; соціально-економічного (можливості і умови зайнятості, варіанти вирішення побутових питань, якість соціального захисту й соціального життя в цілому, культурні особливості регіону тощо); правового; адміністративного (характеристика всіх гілок влади в місці поселення тощо).

У напрямі реалізації ідеологічної функції інформаційної політики в регулюванні міграційних процесів необхідно спочатку визначитися із самою ідеєю розвитку держави та її суспільства. Можливо взяти за основу ідею вдосконалення якості життя до параметрів раціонального суспільства, описану академіком Н. Моїсеєвим [8, с. 30]. Ідея раціонального суспільства може стати базовою цінністю інформаційної політики в регулюванні міграції. Ідеологічна функція інформаційної політики здатна надати можливість багатьом мігрантам знайти розуміння сенсу свого переселення. Осмислення переселення в ключі суспільної ідеології є однією з головних умов ефективної міграції не тільки для держави, але й для самого переселенця.

Відомо, що в деяких випадках переселення (в основному молодіжні) визначаються прагненнями до так званих помилкових цінностей, підлеглим моді, престижу проживання в тій чи іншій місцевості. До помилкових мотивів належить також прагнення до переселення через можливість виключно матеріального збагачення. Нерідко люди виїжджають, навіть маючи нормальний матеріальний достаток і соціально-психологічний комфорт. Тягне їх, як правило, прагнення до ще більшого поліпшення свого матеріального становища.

Ідеологічна функція інформаційної політики може виступати як профілактика недоцільних

переїздів, прагнень до них на хибних підставах. Ідеологія раціонального суспільства здатна закласти раціональну основу в переселення окремої людини, сім'ї, групи. Наведена в процесі інформаційної політики думка про те, що сенс людського життя у втіленні свого таланту й сприянні тим самим втіленню талантів інших може суттєво вплинути на причини та цінності міграції населення. Підтримка на інформаційному рівні міграції з метою набуття можливостей для застосування свого особистісного й соціального потенціалу, безсумнівно, надасть позитивний регулюючий ефект на міграційну ситуацію в країні і на стан суспільства в цілому.

Проводячи ідею про необхідність реалізації цільового підходу до регулювання міграційних процесів у розробці моделі інформаційної політики в міграції, ми вважаємо за необхідне акцентувати увагу, у першу чергу, на особливо значущих у геополітичному плані територіях. Території, що потребують припливу переселенців, мають бути в центрі уваги інформаційної політики.

Н. Малікова визначає ширший спектр соціальних функцій інформаційного забезпечення [9, с. 21]: гносеологічна, соціальної мобілізації, етнокультурної трансмісії, етнічної мобілізації, нормативно-правова, комунікаційна, координуюча, організаційно-управлінська, фрустрації, ідеолога пропагандистська, верифікації, прогностична, контрольна.

Однак, на нашу думку, значно перспективнішим виглядає підхід іншої російської дослідниці О. Умнкової, яка виділяє не функції, а групи функцій інформаційного забезпечення міграційної політики: інформаційна група; нормативна (ідеологічна) група, організаційні функції і група посередницьких (медіальних) функцій [10, с. 1–63]. Спільним для них є сфера їхнього спрямування (соціальне середовище) і спільна мета – гомеостаз системи. Що стосується конкретних функцій, то ми впевнені: більшість із них визначаються в результаті аналізу ситуації, цілей і завдань політики.

Як зазначає О. Умнова, група інформаційних функцій виражає зміст державної інформаційної політики у сфері міграції та забезпечує створення "інформаційної бази" – сукупності фактів, які відображають подієву картину, їхня основна мета – створення в суспільстві знань, оцінок, норм для використання в повсякденному житті, взаємодії між державою і громадянським суспільством, узгодження державних інтересів країни й інтересів державних суб'єктів. Від ступеня адекватності "картини життя" реальності залежить точність і повнота "порядку денного" політики [10, с. 30].

Група інформаційних функцій дає змогу політиці виступати потужним каталізатором діалогу культур, завдяки чому відбувається обмін культурною інформацією в історико-філософському та історико-літературному контексті, інтенсифікуючи тим самим соціальний процес [11, с. 70]. Зокрема, одним із центральних завдань цієї групи є спрямованість на формуван-

ня через ЗМІ позитивного ставлення громадської думки до легальних мігрантів, їхньої максимальної адаптації (як прояв адаптивної функції) і неприпустимості нелегальної міграції.

Відбір і найповніше охоплення інформацією аудиторії визначає якість інформованості громадян. Проте оцінка інформованості має даватися не стихійно, а під впливом етики, знань і за умови свідомого спрямування на мінімізацію шкідливих наслідків стихійної міграції й нормалізації суспільного життя. Тоді інформаційна функція, а отже, інформованість “як найважливіша когнітивна компонента свідомості значною мірою раціоналізує ставлення громадян до соціально-політичних процесів, впливає на рівень компетентності громадської думки і стимулює соціальну активність” [12, с. 17].

До групи інформаційних функцій належить пропагандистсько-агітаційна функція, що являє собою поєднання діяльності з поширення фундаментальних ідей, що стають основою масової свідомості, і конкретних дій, що активно формують окремі позиції аудиторії. Частиною цієї функції є культурно-освітня складова.

Друга група функцій – нормативна (ідеологічна) – виявляється, згідно з пропозицією О. Умнові, у тому, що інформаційне забезпечення державної міграційної політики відображає відповідальність за процес соціалізації особи, засвоєння нею соціального досвіду, знань, норм, ідеалів, сформованих суспільством або соціальною групою, де перебуває особа. Сюди ж належать звичаї і традиції, етикет і моральні устої, закони й конституційні акти – усе, що в сукупності утворює більш складні комплекси – право, мораль, ідеологія. Морально-правові компоненти функцій пов’язані з виробленням й ухваленням моральних, правових та інших норм для вирішення нагальної соціальної проблеми і є відображенням порядку впровадження політики та управління нею. Комплексність цих функцій ускладнюється галузевим розмаїттям проблематики, наприклад, проблем інформаційного та міграційного законодавства, питань правотворчості [10, с. 30].

Третя група – організаційних функцій – спрямована, на думку дослідниці, на управління політикою як сукупністю матеріальних відносин і надання дієвості інформаційним функціям. Вона включає функції впливу на об’єкти політики і за своїм значенням для соціального простору належить до макрорівня. До цієї групи належать система формування та використання інформаційних ресурсів, інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура, науково-технічний і виробничий потенціал, необхідний для формування інформаційно-телекомунікаційного простору, ринок інформаційних і телекомунікаційних засобів, інформаційних продуктів і послуг тощо.

Група посередницьких (медіальних) функцій – це основна група. Роль інформаційного забезпечення міграційної політики виявляється саме у встановленні зв’язків між структурами суспільства. Вона дає можливість різним соціальним групам спілкуватися одна з одною, на-

лагоджувати контакти. Посередництво ЗМІ дає змогу мінімізувати негативні наслідки міграції і для мігрантів, і для місцевого населення. У зв’язку з цим особливого значення набуває політика як інструмент управління суспільством. Функція артикуляції інтересів, яка входить до цієї групи, має винятково важливе значення для організації діалогу, оскільки орієнтована на публічне представлення різних поглядів підходів до вирішення загальнодержавних завдань, висунення критичних і конструктивних пропозицій. Ця функція пов’язана з функцією інтеграції, призначеної для збереження культурної спадщини, національних традицій, зміцнення соціальних зв’язків і перешкодження руйнівним наслідкам конфліктів.

Необхідно, щоб кожна група функцій одержувала належну реалізацію за допомогою функцій державних органів, тобто мала чітку і швидко вертикальну прохідність управлінських дій. Причому таку “прохідність”, за якої б управлінські дії, ініційовані центральними державними органами, не могли деформуватися під час руху вниз, а належно диференціювалися і конкретизувалися [1, с. 126].

IV. Висновки

На наш погляд, підвищення ефективності інформаційного забезпечення державного регулювання міграційних процесів сьогодні може бути досягнуто завдяки врахуванню таких положень:

- достовірність переданої інформації про особливості проживання в конкретній території;
- об’ємність і повнота інформації (необхідно вивчати й показувати всі переваги та недоліки території переселення);
- доступність і відкритість інформаційних матеріалів у міграційній сфері;
- багаторівневості і багатоканальності інформаційної політики (стиль і зміст інформаційних матеріалів мають відповідати запитам різних соціальних груп; подача матеріалів повинна вестися з використанням максимальної кількості комунікативних каналів);
- інформація має будуватися з урахуванням чинного законодавства у міграційній сфері;
- інформація повинна мати консультативний і розвивальний характер;
- необхідно, щоб мігрант отримував не лише довідковий матеріал за зробленим ним запитом, але й міг також ознайомитися з різними аналітичними дослідженнями, що стосуються переселення і проживання на конкретній території.

Список використаної літератури

1. Атамчук Г. Информационное обеспечение государственного управления [Электронный ресурс] / Г. Атамчук // Наша власть. – 2006. – № 2. – Режим доступа: <http://www.nashavlast.ni/archive/2006/02/index.htm>.
2. Авен О.И. Что же такое АСУ? / О.И. Авен. – М. : Наука, 1981. – 176 с.
3. Герасименко В.А. Основы информационной грамоты / В.А. Герасименко. – М. : Энергоатомиздат, 1996. – 320 с.

4. Энциклопедический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://abc.informbureau.com>.
5. Макаренко Є.А. Інформаційно-аналітичне забезпечення зовнішньої політики: теоретичні та прикладні аспекти / Є.А. Макаренко // Актуальні проблеми міжнародної інформації. – Рівне, 2001. – С. 33–48.
6. Юськів Б.М. Глобалізація і трудова міграція в Європі : монографія / Б.М. Юськів. – Рівне : Видавець О.М. Зень, 2009. – 479 с.
7. Романов И.А. Государственное регулирование миграционных процессов в современной России : автореф. дис. ... д-ра соц. наук : 22.00.08 / И.А. Романов ; Академия управления МВД России. – М., 2006. – 41 с.
8. Моисеев Н.Н. Универсум. Информация. Общество / Н.Н. Моисеев. – М. : Устойчивый мир, 2001. – 200 с.
9. Маликова Н. Парадоксы информационного обеспечения этносоциальных проблем миграции / Н. Маликова // Миграция и информация / под ред. Ж. Зайончковской ; Центр изучения проблем вынужденной миграции в СНГ. – М., 2000. – С. 11–31.
10. Умнова Е.Ю. Государственная информационная политика в области современной миграции населения : дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02 / У.Ю. Умнова ; Ставропольский гос. ун-т. – Ставрополь, 2005. – 169 с.
11. Кирилова Н.Б. Медиакультура: от модерна к постмодерну / Н.Б. Кирилова. – М. : Академический Проект, 2005. – 448 с.
12. Реснянская Л.Л. Двусторонняя коммуникация: методика организации общественного диалога / Л.Л. Реснянская. – М. : Пульс, 2001. – 48 с.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2013.

Шевцов А.Л. Информационное обеспечение государственного регулирования миграционных процессов

В статье рассмотрены теоретические подходы к определению понятия “информационное обеспечение”, выяснены функции информационного обеспечения государственного регулирования миграционных процессов и предложены направления повышения эффективности их государственного регулирования.

Ключевые слова: миграция, миграционные процессы, государственное регулирование, информационное обеспечение, информационная политика.

Shevtsov A. Information support of state regulation of migration processes

The article deals with theoretical approaches to the definition of “information management”, defines the functions of information for government regulation of migration and suggests directions increase efficiency of state regulation of them.

The growing role of the information factor is not limited to migration – is the objective reality of our time. In modern society, information becomes important capital. Modern social system imposes more severe requirements to the existing information flows. When making any decision has to analyze many times more objective information. Thus the efficiency of use will increase the efficiency of management. Today is the actual problem of rapid growth of information and educational potential, that is not information at all, and the ability to use the most accurate information at all stages of decision-making in government, and in science, manufacturing, and life.

Information policy of the Ukrainian state migration is not clear shape. So far we have seen only a few fragmentary action to create the conditions for coverage of certain passages of the total, constantly changing migration pattern.

The most successful, in our view, the model of information policy in regulation of migration processes should be aimed at creating conditions for migrant complete picture opportunities relocation and residence in a particular place. Today one of the most important areas of information policy in the field of migration should be housing and employment. It is essential that anyone wishing to relocate can get the latest information about the state of the housing market and employment in every region of the country. Most migrant already deciding on relocation, still can not imagine what will engage in a new place.

In our view, increasing the efficiency of information for government regulation of migration processes can now be achieved by taking in account the following provisions:

- *The reliability of the transmitted information about the features of living in a particular area;*
- *depth and completeness of the information (to learn and show the advantages and disadvantages of resettlement areas);*
- *The availability and transparency of information materials in the field of migration;*
- *Multilevel bahatokanalnist and Information Policy (style and content of information materials to meet the needs of different social groups, feed materials must be carried out using the maximum number of communication channels);*
- *Information should be based on existing legislation in the field of migration;*
- *Information should wear consultative and developmental nature*
- *Need to migrant received not only made reference to their request, but could also see various analytical studies relating to relocation and living in a particular area.*

Key words: migration, migration, government control, information management, information policy.